

EVOLUȚIA SPAȚIULUI URBAN ȘI PERIURBAN ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE CENTRU A R. MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII REGIONALE

MATEI Constantin, dr. hab., prof. univ., IEG, conmatei@gmail.com

HACHI Mihai, dr., conf.univ., IEG, ASEM, mihaihachi@gmail.com

***Abstract.** The urban and peri-urban space represent two components of the urbanization process, having a major influence on the polarization and territorial organization not only for the Central Development Region, but also for the entire territory of the Republic of Moldova. The Central Development Region is one of the first functional regions in the context of the application of the regional development policy, whose purpose consists in the administrative-territorial, economic-financial and institutional decentralization. The purpose of this study is to assess the evolution of urban and peri-urban space and the role of this space in the context of spatial decentralization, successes and limitations in this process. Research methods use: statistics, comparative, systemic, spatial analysis.*

***Cuvinte-cheie:** spațiu urban/periurban, descentralizare, politica de dezvoltare regională, R.D. Centru*

Introducere

Spațiul urban și periurban reprezintă elementele de bază ale procesului de urbanizare, având o influență majoră asupra polarizării și organizării teritoriale nu numai pentru Regiunea de Dezvoltare Centru, dar și pentru întreg teritoriul Republicii Moldova. Regiunea de Dezvoltarea Centru are un caracter funcțional din momentul punerii în aplicare a Legii nr. 438 din 28.12.2006 privind Dezvoltarea Regională în Republica Moldova și, implicit a politicii de dezvoltare regională, a cărei scop constă în descentralizarea administrativ-teritorială, economico-financiară și instituțională. Scopul acestui studiu constă în evaluarea dinamicii spațiului urban și periurban și a rolului deținut de acest spațiu în contextul descentralizării spațiale, a reușitelor și limitelor în acest proces. Printre obiectivele trasate se înscriu: analiza conceptuală a fenomenului urban și periurban; evaluarea dinamicii socio-demografice – componentă de bază a urbanului și a zonei periurban; evoluția gradului de polarizare a orașelor R.D.Centru, în general, și a orașului Chișinău, în particular; analiza intravilanului orașelor regiunii în evoluția lor de la localități de tip rural la cele de tip urban, etc. Metodele de cercetare utilizare: statistică, comparativă, sistemică, analizei spațiale.

Discuții și rezultate

Spațiul urban și periurban reprezintă două componente ale procesului de urbanizare, a cărui început datează din cele mai vechi timpuri, dar care în secolul al XIX-lea au căpătat o dezvoltare galopantă. Dacă la începutul secolului al XIX-lea ponderea populației urbane constituia 6,3% din totalul populației Terrei, apoi la începutul sec. al XX-lea a crescut la 13,6%, constituind 224 mln. locuitori, având loc o dublare a populației urbane. Secolul al XX-lea poate fi numit și secolul urbanizării, deoarece în decursul acestuia (anii 1900-2000) ponderea populației urbane a crescut până la 46% (ajungând la 3 mlrd. locuitori). În decurs de un secol ponderea populației urbane mondiale a crescut de 3,5 ori, iar efectivul populației urbane a crescut de 13,8 ori [2, p. 190]. La începutul anului 2020 ponderea populației urbane a depășit 55% (sau peste 4 mlrd. locuitori [8].

Actualmente fiecare al treilea locuitor al Terrei trăiește în spațiul urban cu peste 1 mln. locuitori [2, p. 192].

Acest fapt a determinat că în studiile de geografie umană problema urbanizării să devină una din direcțiile principale de cercetare. În același timp, Republica Moldova ce caracterizează print-un nivel scăzut al urbanizării în comparație cu statele Europei, având o pondere a populației urbane de numai 43% (doar Kosovo (38% are un grad al urbanizării mai mic) [8].

R. Moldova se caracterizează prin diferențe teritoriale semnificative după gradul de urbanizare. În acest sens, se deosebește municipiul Chișinău cu o concentrare foarte mare a populației urbane și restul țării cu un nivel modest de urbanizare. Municipiul Chișinău actualmente concentrează 54,3% (sau 825,9 mii locuitori) sau peste 23,3 % din toată populația țării [7]. R.D. Centru se evidențiază cu cel mai scăzut nivel de urbanizare comparativ cu celelalte regiuni de dezvoltare (tab. 1).

Tabelul 1. Efectivul și rata populației urbane pe Regiuni de Dezvoltare ale R. Moldova, 2018

Regiuni de Dezvoltare	Numărul total al Populației (mii loc.)	Numărul populației urbane (mii loc.)	Ponderea populației urbane (%)
Total pe țară	3547,5	1521,4	43,0
Mun. Chișinău	825,9	750,5	90,9
Nord	979,7	356,9	36,4
Centru	1051,7	207,5	19,7
Sud	528,4	141,1	26,7
UTA Găgăuză	161,9	65,9	40,7

Sursa: Statistica.md Statistica Teritorială p. 21-23.

R.D. Centru este cea mai mare după numărul populației (1051,7 mii locuitori), având, însă, cea mai mică pondere a populației urbane, cu numai 19,7% sau de două ori mai mică ca media pe țară. Această situație este determinantă de:

- poziția față de capitala țării: în centrul regiunii este situat municipiul Chișinău care include 17 localități suburbane, inclusiv 6 orașe (Codru, Sângera, Vatra, Vadu lui Vodă, Cricova, Durlești), care au peste 60 de mii locuitori. Toate aceste localități împreună cu orașul Chișinău (cu cele 12 comune și 16 localități din componența lor) sunt atractive atât pentru populația din R.D. Centru, cât și pentru populația din alte regiuni de dezvoltare;

- un rol important în amplasarea teritorială a populației l-au avut și magistralele de transport care străbat regiunea: calea ferată Tiraspol-Ungheni și magistralelor auto Tiraspol-Ungheni, Dubăsari-Leușeni, Tiraspol-Bălți.

Spațiul urban al R. Moldova rămâne o direcție slab cercetată în geografia economică contemporană. Studiile publicate pe problematica urbană au mai mult un caracter istoric. Specialiștii din domeniul studiului spațiului urban-periurban consideră că: „pragul demografic necesar unui oraș pentru a genera o zonă suburbană este în jur de 50 mii locuitori” [3, p.153]. Însă acest fapt în mare măsură depinde de nivelul dezvoltării economice și fizionomia habitatului uman al statului. Existența unei zone periurbane dezvoltate este un fenomen obiectiv, de aceea orașul mare nu poate supraviețui fără mediul înconjurător din care „își trage în mare parte originalitatea, forța sau slăbiciunea sa” [1, p. 292].

Orașele R.D. Centru obiectiv nu poate avea un spațiu suburban larg și bine conturat, deoarece localitățile urbane ale regiunii, în cea mai mare sunt mici (până la 20 mii locuitori) și slab dezvoltate economic. Principalul motiv al subdezvoltării așezărilor umane de tip urban îl reprezintă lipsa unei politici de dezvoltare regională în trecut. În prezent doar orașele Orhei și Ungheni depășesc limita de 25 de mii de locuitori. Din punct de vedere istoric cele mai vechi localități urbane sau de tip urban (târguri) din spațiul R. Moldova s-au dezvoltat în R.D. Centru. Studiile istorice arată că aceste localități au apărut încă în prima jumătate a secolului al XV-lea, însă ca localități urbane au fost înregistrate mult mai târziu (tab. 2).

Cadrul de bază al localităților urbane din regiune s-a format până în secolul al XVII-lea, corespunzător se pot diferenția câteva etape:

1. secolul al XV-lea - 4 localități;
2. secolul al XVI-lea - 5 localități;
3. secolul al XVII-lea - 3 localități;
4. secolul al XVIII-lea - 1 localitate;
5. secolul al XIX-lea - 1 localitate.

Tabelul 2. Geneza localităților urbane din Regiunea de Dezvoltare Centru

	Anul primei atestări	Denumirea la prima testare	Anul testării ca localitate urbană	Numărul populației la prima înregistrare, locuitori
Ungheni	1430/ 1587	Deleni Ungheni	1972	1897- 1693
Orhei	1554	Orhei	1835	1591-2657
Călărași	1433	Tuzara	1794	1774-300 1802-945
Hâncești	1500	Hâncu	1959	1803-945
Rezina	1495	Rezina	1935	1772-150
Telenești	1598	Telenești	1796	17770
Criuleni	1607	Criuleni	1967	1774-150
Ialoveni	1528	Cheile	1977	1820-564
Nisporeni	1618	Filipești	1967	1774-400
Strășeni	1545	Strășeni	1965	1774-200
Șoldănești	1610	Șoldănești	1980	1812-250
Cornești	1420	Predeal	1951	1772- 100
Bucovăț	1882	Bucovăț	1952	1918-3133
Anenii Noi	1731	Pașcani pe Bâc Anina	1965	1910-433

Sursa: Nicu, VI. Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi. Vol. 1 A-L. Chișinău: Universitas, 1991.

Statutul de oraș (târg) în această perioadă (până în secolul al XX-lea) l-au primit doar 3 localități (Orhei, Călărași și Telenești), celelalte așezări umane au primit acest statut doar în a doua jumătate a sec. al XX-lea (excepție fiind orașul Rezina - 1935). Dezvoltarea economică și creșterea numărului populației mai rapidă începe abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea. La începutul secolului al XX-lea doar orașele Orhei, Strășeni și Ungheni aveau un număr de peste 1000 de locuitori. Pe parcursul secolului al XX-lea efectivul populației în majoritatea localităților a crescut semnificativ (Criuleni de 3 ori, Hâncești de 4 ori, Nisporeni de 5 ori, Orhei de 10 ori). Cele mai multe din ele au devenit centre comerciale (Orhei, Călărași, Telenești, Ungheni), iar altele au devenit atractive fie în baza construcției magistralei căii ferate (Bucovăț, Cornești, Strășeni, Ungheni), fie ca centre (plase) de servicii locale ale populației localităților apropiate (Criuleni, Nisporeni, Rezina). Studiile evoluției populației acestor localități a devenit posibil de efectuat începând cu secolului al XX-lea, prin organizarea evidenței statistice permanente a populației. Pe parcursul sec. al XX-lea efectivul populației a înregistrat o creștere stabilă (tab. 3).

În ansamblu pe toată perioada analizată (anii 1900-2018) efectivul total al populației regiunii a crescut semnificativ. Creșterea a fost de la 52,9 mii locuitori în anul 1900 până la 207,5 mii de locuitori în 2018, o creștere cu 155,4 mii locuitori, sau de 4 ori în decurs de 118 ani. Creșterea medie anuală a fost de 1,3 mii locuitori.

Tabelul 3. Evoluția numărului populației localităților (urbane) din R. D. Centru (loc.)

	1900	1959	1979	1989	2004	2018
Anenii Noi	433	6500	7179	9490	8358	8810
Călărași	3353	5725	16297	18927	14516	16146
Criuleni	2054	2663 ²	7608	9080	7138	8503
Hâncești	3782	8694	16677	18946	15281	17275
Ialoveni	2593	4427	8240	12687	15041	16627
Nisporeni	935	4745	13489	15378	12105	14350
Orhei	20000	14700	25540	37517	25641	34018
Rezina	4590 ²	2418	9041	14311	10196	12874
Strășeni	3539	5054 ²	15307	19723	18320	20762
Șoldănești	520	2330	5479	7572	6304	7508
Telenești	2130	5792	7381	9142	6855	8094
Ungheni	2898	11129	25792	37677	32530	38330
Cornești	1984	1947	2492	2812	2781	2800
Bucovăț	3133	1427	1399	1563	1313	1400
Total	52944	77551	161831	214825	176379	207497

Sursa: calculat în baza datelor BNS, ²Localitățile Rezina, Criuleni, Strășeni numărul populației indicat este pentru anul 1930.

Dinamica populației în această perioadă poate fi divizată în două perioade de majorare a efectivului numeric și una de declin:

- Etapa 1900-1989, perioadă în care populația a avut o creștere ascendentă, chiar dacă ritmurile de creștere au fost diferite, populația urbană crescând de la 51,9 mii locuitori la 214,8 mii de locuitori, sau de 4,1 ori;
- Etapa 1989-2004 (15ani), perioada declinului numeric al populației orașelor situate în spațiul analizat, de la 214,8 la 176,4 mii locuitori, sau cu aproape 18%;
- Etapa de după anul 2004 până în 2018, marcată de o evoluția numerică pozitivă a populației urbane. În această perioadă, relativ scurtă de 15 ani, numărul populației a crescut de la 176,4 mii la 207,5 mii locuitori sau cu 17,6 %, apropiindu-se de nivelul anului 1989 (tab. 3).

Aceste schimbări dinamice sunt rezultatul conjuncturii socio-economice de-a lungul timpului. În toată perioada postbelică s-a pus accentul pe creșterea atractivității localităților urbane prin dezvoltarea economică și socială a acestora. Localitățile urbane au devenit atractive atât pentru populația rurală din Republica Moldova, dar în special pentru imigranții din diverse colțuri ale Imperiului Sovietic. În localitățile urbane se îndreptau toate construcțiile capitale pentru dezvoltarea ramurilor industriale și a infrastructurii, în primul rând pentru îndestularea cu locuri de muncă și spațiu locativ a imigranților - „specialiștilor” sosiți din alte republici unionale, în special din F. Rusă.

Datele statistice cu referire la migrația populației Republicii Moldova în intervalul 1970-1990 arată că, cea mai mare parte dintre cei sosiți din exterior se stabileau cu traiul în localitățile urbane (63-65 %) și doar 35% în localitățile rurale, aceștia fiind, în mare parte, persoane băștinașe care se întorceau din armată, sau după o migrație de muncă. Aceeași situație era caracteristică și în cadrul fluxurilor migraționale interne. Migrația populației pe direcția sat-oraș depășea 60% din totalul migrației interne.

Criza economică și socio-demografică de la începutul anilor '90 s-a reflectat negativ asupra situației economice și sociale din așezările urbane ale regiunii. Acest fapt a demonstrat lipsa unei politici de dezvoltare regională și urbană în R. Moldova, lipsa unor strategii de dezvoltare economică.

Avântul economic de la începutul anilor 2000 datorat, în mare parte, remitențelor financiare trimise de emigranți din statele lumii, precum și sprijinul Uniunii Europene și SUA, au influențat

pozitiv asupra economiei unor localități urbane prin dezvoltarea și relansarea unor ramuri a industriei ușoare, alimentare și dezvoltării infrastructurii, etc.

Evoluția numărului total al populației R.D. Centru este reflectată și în particularitățile teritoriale ale evoluției numerice ale populației urbane pe unități administrative, unde se urmăresc aceleași trei etape menționate. În dependență de mai mulți factori (poziția geografică, poziția față de orașul Chișinău, față de căile de transport), evoluția numerică a populației are traiectorii diferite pentru orașele regiunii (tab.4).

Tabelul 4. **Evoluția efectivului populației în orașele R.D. Centru (în %)¹**

Raioanele/RD. Centru	1959-1989	1989-2004	2004-2018	2004-2018 în % față de 1959-1989
R.D. Centru	2,8 ori	-18,1	17,6	268
Anenii Noi	1,5 ori	-12,0	5,3	136
Călărași	3,3 ori	-21,3	11,4	282
Criuleni	3,4 ori	-19,2	19,9	319
Hâncești	2,2 ori	-19,0	13,4	199
Ialoveni	2,8 ori	19,1	11,4	376
Nisporeni	3,2 ori	-21,7	19,1	302
Orhei	2,6 ori	-32,4	33,4	231
Rezina	5,9 ori	-29,6	26,3	532
Strășeni	3,9 ori	-7,2	13,1	411
Șoldănești	3,2 ori	-17,0	19,0	322
Telenești	1,6 ori	-25,1	18,5	140
Ungheni	3,4 ori	-14,8	18,4	344
Cornești	1,4 ori	-1,0	1,2	144
Bucovăț	1,1 ori	-16,3	6,0	-1,0

Sursa: Calculat în baza datelor BNS și a tabelului 3

Numărul populației localităților urbane în perioada 1959-2018 a crescut (în afară de orașelul Bucovăț, care a rămas stabilă -1%), însă ritmurile de creștere au fost diferite; de la o creștere de 130-140% (Anenii Noi, Telenești, Cornești) la o creștere ce depășește 400% (adică de peste 4 ori) în orașele Rezina, Strășeni, iar în celelalte orașe creșterea fost în limitele 200-400%. În intervalul 1989-2004 (15 ani) populația localităților urbane din regiune (exceptând orașul Ialoveni) s-a micșorat semnificativ. Dacă numărul total al populației urbane pe regiune a scăzut cu 12% (38,4 mii locuitori) apoi pe localități aparte micșorarea a fost diferită. Cea mai mică diminuare s-a înregistrat în localitățile Cornești, Stășeni (până la 10%), cea mai mare în orașele Orhei, Telenești, Rezina, Nisporeni, Călărași Anenii Noi (între 20-32%). Printre aceste cu ce mai mare diminuare se caracterizează orașul Orhei -32% (cu 11.9 mii de locuitori) și Rezina -29% (cu 4,1 mii de locuitori). În ultima etapă analizată (2004-2018) creșterea efectivului populației s-a înregistrat în toate localităților urbane. Cea mai mare creștere au avut-o orașele Rezina și Orhei (corespunzător cu 26% și 33%), iar cea mai mică creștere au înregistrat-o orașele Cornești, Bucovăț și Anenii Noi. În date absolute o creșterea mai mare a fost înregistrată în Orhei (8,4 mii persoane) și Ungeni (5,8 mii persoane).

Unul din indicatorii de bază în studierea nivelului de urbanizare și de concentrare teritorială o reprezintă ponderea populației urbane în numărul total al populației pe unități administrative. Ponderea populației urbane este destul de modestă și variază între 35,1% în raionul Ungheni și 10.6% în raionul Anenii Noi (tab. 5).

În perioada analizată (anii 1979-2018), într-un interval de circa 40 de ani efectivul populației a crescut și, corespunzător s-a schimbat ponderea populației urbane, care s-a mărit de la 15,7% în anul 1979 până la 19,7% în anul 2018. Creșterea atât a efectivului numeric, cât și creșterea ratei populației urbane a avut ritmuri lente (media anuală în limita 1,0 mii locuitori sau 0,1%. Numeric ce mai mare creștere a înregistrat-o raionul Ungheni (12,8 mii de locuitori) și Ialoveni

(7,8 mii de locuitori). În rest, urbanizarea în celelalte UTA populația urbană s-a modificat neesențial (1-3 mii de locuitori).

Creșterea ratei populației urbane diferă de creșterea numerică. Creșterea cea mai mare a ratei populației urbane a fost înregistrată în raionul Rezina (creștere cu 10,3 puncte procentuale (p.p.) și raionul Șoldănești (cu 6,8 p.p., urmat de raionul Strășeni (cu 6,0 p.p.). Cea mai mică creștere sa înregistrat în raioanele Hâncești și Anenii Noi. Această diferențiere în creșterea numerică și a ratei populației urbane se datorește nu atât creșterii numerice a populației urbane, cât diminuării numerice a efectivului populației rurale, care la rândul său s-a reflectat asupra întregului număr al populației unității administrative și, corespunzător, a cotei populației urbane.

Tabelul 5. Evoluția ratei populației urbane în Regiunea de Dezvoltare Centru

	1979		2004		2018	
	Numărul pop. urbane (mii)	În % față de total	Numărul populației urbane (mii)	În % față de total	Numărul populației urbane (mii)	În % față de total
Total pe regiune	166,8	15,7	176,4	17,3	207,5	19,7
Anenii Noi	7,2	10,1	8,4	10,3	8,8	10,6
Călărași	16,2	18,1	14,5	19,3	16,1	20,9
Criuleni	7,6	9,1	7,1	9,9	8,5	11,6
Hâncești	16,7	14,5	15,3	12,8	17,3	14,5
Ialoveni	8,2	10,7	15,0	15,3	16,6	16,3
Nisporeni	13,5	17,4	12,1	18,6	14,4	22,1
Orhei	31,2	24,5	25,6	22,0	34,0	27,3
Rezina	9,0	15,4	10,2	21,2	12,9	25,7
Strășeni	16,7	18,2	19,6	22,0	22,2	24,1
Șoldănești	5,5 ¹	11,4	6,3	15,0	7,5	18,2
Telenești	7,4	9,9	6,9	9,8	8,1	11,3
Ungheni	28,3	33,3	35,4	32,0	41,1	35,1
Dubăsari	-	-	-	-	-	-

Sursa: calculat în baza datelor BNS; ¹ În 1979 - comuna Șoldănești

În ceea ce privește structura administrativă a localităților urbane în perioada studiată, se poate de afirmat că aproape nu s-a schimbat, componenta habitatului urban rămânând cel inițial (tab. 6.) După anul 1950 în subordonarea localităților urbane au fost transferate unele localități rurale, după cum urmează:

- Anenii Noi (1965) - satul Socoleni (450 locuitori);
- Orhei - satul Slobodca (1967) cu 3000 locuitori;
- Rezina - satul Stohnaia (1959) cu 101 locuitori;
- Cornești - satul Romanovca (1952) cu 462 locuitori.;
- Telenești - satul Inești 1739 loc., Mihalașa – 1154 loc. (1959) și Mihalașa Nouă (1979) - 95 loc.;
- Criuleni - satul Ohrincea (2004) – 919 locuitori.

Tabelul 6. Organizarea teritorială a spațiului urban în R. D. Centru

Localitățile urbane	Anul înregistrării	Componenta administrativă la data formării	Transformări după data formării
Anenii Noi	1965	or. Anenii Noi, s. Albița s. Beriozchi, s. Albița, s. Ruseni s. Hîrbovățul Nou	s. Socoleni (1965)
Călărași	1950	or. Călărași, s. Oricova	-

Localitățile urbane	Anul înregistrării	Componenta administrativă la data formării	Transformări după data formării
Bucovăț	1952	or. Bucoveți, s. Rassvet	-
Criuleni	1965	or. Criuleni, s. Slobozeia Dușcă, Zoloceni	Ohrincea(2004)
Hîncești	1965	or. Hîncești	-
Ialoveni	1977	or.Ialoveni	-
Nisporeni	1967	or. Nisporeni	-
Orhei	1940	or. Orhei	s. Slobodca
Rezina	1940	or. Rezina,s. Boșernița,s. Ciorna	s. Stohnaia (1965)
Strășeni	1964	or Strășeni s. Făgureni	-
Șoldănești	1980	or.Șoldănești	-
Telenești	1940	or Telenești	s.Inești,(1959) s.Mihălașa,(1959) s.Mihalașa Nouă (1979)
Ungheni	1951	or Ungheni	-
Cornești	1951	o. Cornești	s. Romanovca (1952)

Sursa: Împărțirea administrativ - teritorială a R.S.S. Moldovenească, Кишинэу, 1974

Deci se poate concluziona că în toată perioada dată spațiul geografic urban și intravilanul din regiune nu s-a schimbat semnificativ. Această stabilitate se explică și prin faptul, că economia orașelor este slab dezvoltată, bazată în mare măsură pe unul sau doua obiective industriale mici. O parte considerabilă din populația economic activă se ocupă cu activitatea agricolă. Despre aceasta ne vorbesc suprafețele mari arabile ale intravilanului (tab. 7).

Tabelul 7. **Suprafața și structura intravilanului localităților urbane la 1.1.2004**

Localitățile	Supraf. totală (în ha)	Suprafața terenurilor				Suprafața ocupată de construcții	
		agricole		În același rînd arabile		În ha	În %
		În ha	În %	În ha	În%		
Anenii Noi	4447,2	2659,4	59,8	2430,7	54,7	281,2	6,3
Călărași	4232,9	2249,0	53,1	983	21,0	265,9	6,3
Criuleni	4236,0	3263,6	75,4	2841,3	65,7	239,6	5,6
Hîncești	7217,6	3390,9	47,0	2114,6	29,3	303,8	4,2
Ialoveni	3164,4	2267,0	71,6	1649,0	52,1	317,0	10,0
Nisporeni	9203,2	5949,4	54,9	3094,8	33,6	964,6	10,5
Orhei	2018,1	651,9	32,3	531,1	26,3	542,1	26,9
Rezina	3361,8	1694,2	59,1	1545,2	46,0	396,3	11,8
Strășeni	6082,7	2521,3	41,5	1420,6	23,3	256,0	4,2
Șoldănești	1920,4	1247,6	65,0	1915,9	52,9	204,4	10,6
Telenești	4293,4	3075,1	65,5	2920,1	43,7	204,4	4,4
Ungheni	1643,0	520,9	31,7	311,0	18,9	605,8	36,9
Cornești	388,0	202,1	52,0	157,0	40,4	43,9	11,3
Bucovăț	682,9	376,3	55,1	215,5	31,6	112,8	16,5

Sursa: Cadastrul funciar al R. Moldova la 01.01.2004, Chișinău, 2004, 880 p.

Din datele cadastrului funciar putem deduce că suprafața localităților urbane este foarte diferită. Cele mai mari suprafețe le dețin orașele Nisporeni (9,2 mii ha), Hîncești (7,2 mii ha) și Strășeni (6,1 mii ha), iar cele mai mici localitățile Cornești (388 ha) și Bucovăț (683 ha). Celelalte localități au suprafețe între 2000 și 4000 ha.

O caracteristică a acestor localități este ponderea mare a intravilanului, care ocupă peste 50% din suprafața totală. Astfel suprafețele agricole alcătuiesc între 1000 și 5000 ha și numai localitățile mici (Cornești și Bucovăț) dețin suprafețe agricole mai modeste (202 ha și 376,6 ha). Cele mai mari suprafețe agricole le dețin localitățile Nisporeni (5049,4 ha), (Hâncești (3390,4 ha), Telenești (3075,1 ha) și Criuleni (3263,1 ha). Dintre orașe cu un număr mai mare de populație, dar cu suprafață agricolă modestă se înscrie orașul Orhei (651,9 ha) sau numai 32,3% din suprafața totală. Cu o pondere înaltă a suprafețelor agricole se deosebesc orașele Criuleni (75,4% din toată suprafața urbană), Telenești (65,0%), Anenii Noi (59,8%), Șoldănești (65,0%). Cea mai mică pondere a suprafețelor agricole o înregistrează orașele Ungheni (31,7%), Orhei (32,3%) și Strășeni (41,5%).

Majoritatea localităților urbane dispun în cadrul intravilanului de suprafețe impunătoare de suprafețe arabile. În această privință se evidențiază orașul Nisporeni (3,1 mii ha, Criuleni (2,8 mii ha) și Telenești (2,0 mii ha). Pondere acestor terenuri în totalul suprafețelor este la fel destul de diferită. Ponderea înaltă este caracteristic pentru orașele Criuleni (65,7 %), Anenii Noi (54,7%), Șoldănești și Ialoveni (52,9%). Printr-o pondere redusă a acestui indicator se remarcă orașele Ungheni (19,0%), Călărași (20,1%), Strășeni (23,3%) și Orhei (26,3%).

Suprafețele mari arabile se asociază cu numărul mare de agenți și producători agricoli, la care sunt ocupați un număr mare al populației active.

În aceeași timp, suprafața ocupată de construcții este destul de modestă. Cea mai mare suprafață ocupată de construcții se înregistrează în orașul Nisporeni (965 ha), Ungheni (606 ha) Orhei (542 ha). Aceasta ne vorbește despre caracterul rural al acestor orașe fiind dominant de casele particulare. Ponderea suprafețelor ocupate de construcții variază între 4,2% în orașul Strășeni și 36,9% în orașul Ungheni (36,9%).

Analiza comparativă a suprafețelor și a structurii intravilanului localităților urbane pentru intervalul 2004-2015 ne demonstrează că;

- suprafața totală a urbelor a rămas practic aceeași. O creștere notabilă de 745,4 ha s-a înregistrat în orașul Anenii Noi, iar o creștere mai mică pentru orașul Criuleni (70 ha), orașele Rezina și Hâncești înregistrând o reducere de circa 10 ha;
- în același timp suprafețele agricole s-au modificat semnificativ. La unele sau mărit (Anenii Noi (cu 1,4 mii ha), Călărași (810,7 mii ha), iar la majoritatea orașelor s-au micșorat Strășeni (396,4 ha), Nisporeni (335,6 ha), Ialoveni (179,7 ha). În corespundere cu transformările înregistrate s-a schimbat și ponderea suprafețelor agricole: în orașul Anenii Noi a crescut cu 17,9%, în Călărași cu 18,2 %;
- suprafețele ocupate de construcții s-au micșorat în majoritatea orașelor. O creștere a acestor suprafețe s-a înregistrat în Orhei (36,7 ha), Strășeni (30 ha) și Șoldănești (17 ha). Corespunzător, transformărilor suprafețelor s-a schimbat și ponderea lor. Creșterea ponderii acestui indicator a fost înregistrat doar la Șoldănești (9,3 ha) și Bucovăț (1,1ha), pe când în celelalte orașe ponderea suprafețelor ocupate de construcții s-a micșorat de la 1,0 la 6,0%.

În **Concluzie** putem deduce:

1. Orașele Regiunii de Dezvoltare Centru reprezintă poli de dezvoltare subregională, gradul de atractivitate și polarizare fiind diferit cauzat de: poziția geografică în raport cu unitatea administrativ-teritorială pe care o dețin, vecinătatea capitalei – centru polarizator principal al țării, gradul de înzestrare cu infrastructură socială, economică, comercială, etc.
2. În condițiile lipsei unei politici de dezvoltare regională, orașele regiunii au fost neglijate din punctul de vedere al fondurilor direcționate pentru dezvoltare, acumulările mici din interior, precum și investițiile insuficiente au determinat caracterul rural al acestora;
3. Majoritatea orașelor regiunii au mai multe caracteristici rurale, cum ar fi: numărul mare de agenți economici în sectorul primar al economiei, infrastructura urbană subdezvoltată, dezvoltarea intravilanului pe orizontală, etc. Acest caracter este direct proporțional cu dimensiunea demografică a orașelor;

4. Chiar dacă legea dezvoltării regionale este implementată de circa 15 ani, deocamdată nu putem vorbi despre un grad avansat de descentralizare administrativă, instituțională și economico-financiară. Creșterea gradului de autonomie a localităților urbane, ar determina schimbările calitative socio-economice în aceste localități, bineînțeles un rol important revenind calității administrării și inițiativelor locale care ar atrage investiții pentru dezvoltare.

Bibliografie

1. Beaujeu-Garnier, J. Geographie Urbaine. PUE, Paris, 1980.
2. Erdeli, E.; Dumitrache, L. Geografia populației. București, 2001, 289 p.
3. Nansen, N. Rural Poverty and Urban Criss. Indiana Univ. Press, Bloomington, 1970.
4. Nicolae, I. Suburbanizmul, ca fenomen geografic în România. București, 2002, 390 p.
5. Nicu, Vl. Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi. Vol. 1 A-L. Chișinău: Universitas, 1991.
6. www.demoscope.ru. Nr. 819-820, 17-30 iunie 2019.
7. www.statistica.md statistica teritorială.
8. www.prb.org/international/indicator/urban/table.
9. <http://www.madrm.gov.md/sites/default/files/Lege%20Nr.%20438%20din%20%2028.12.2006%20privind%20dezvoltarea%20regional%C4%83%20%C3%AEn%20Republica%20Moldova.pdf>
10. Cadastrul funciar al R. Moldova, Chișinău, 2004